

Примљено: 08. 03. 2015.			
Орг. јед.	Б р о ј	Принтот	Председник
06	8256		

UNIVERZITET U NIŠU
MEDICINSKI FAKULTET
Nastavno-naučnom veću

Predmet: Izveštaj komisije o izrađenoj doktorskoj disertaciji kandidata mr sc. med. Tatjane Stojković

Odlukom Nastavno-naučnog veća Medicinskog fakulteta u Nišu, a na predlog Odbora za doktorske disertacije, prihvaćen je izveštaj mentora Prof. dr Dragana Jovanovića o izrađenoj doktorskoj disertaciji pod nazivom: „Evaluacija kvaliteta života i uticaja stresa kod obolelih od psorijaze“.

Tom prilikom je imenovana komisija za ocenu i odbranu doktorske disertacije u sastavu:

Prof. dr Ljiljana Spalević, predsednik
 Prof. dr Dragan Jovanović, mentor i član
 Prof. dr Ivana Binić, član
 Prof. dr Marina Hadži Pešić, član
 Doc. dr Danica Todorović Živković, član

Nakon detaljnog pregleda doktorske disertacije komisija podnosi sledeći

IZVEŠTAJ

I Opšti podaci

Tema za izradu doktorske disertacije mr sc. med. Tatjane Stojković je odobrena odlukom Nastavnog-naučnog veća Medicinskog fakulteta u Nišu br. 04-804/11 od 10.07.2012.godine. Doktorant mr sc. med. Tatjana Stojković obavila je istraživanje u Klinici za kožne i polne bolesti, Kliničkog centra u Nišu, u periodu od oktobra 2012. do novembra 2013. godine. Istraživanje je odobreno od strane Etičkog komiteta Medicinskog fakulteta u Nišu (01-5518-2).

II Odnos izrađene doktorske disertacije prema prijavljenoj i odobrenoj temi

Doktorska teza „Evaluacija kvaliteta života i uticaja stresa kod obolelih od psorijaze“ predstavlja originalan i samostalan istraživački rad iz oblasti dermatologije. Naslov doktorske disertacije u potpunosti je saglasan sa sadržajem sprovedenog istraživanja. Ciljevi i metodologija rada su ostali nepromenjeni tokom čitave studije.

III Tehnički opis disertacije

Doktorska disertacija napisana je na 135 strana i sastoji se iz 9 poglavlja: uvod, pregled literature, ciljevi istraživanja i hipoteze, materijal i metode istraživanja, rezultati istraživanja, diskusija, zaključak, literatura i prilozi. Disertacija sadrži 39 tabela, 14 grafikona i 5 šema. Broj bibliografskih podataka je 248.

IV Sadržajna struktura doktorske disertacije

U **uvodnom delu** ove doktorske disertacije ukratko je predstavljen konstrukt "kvalitet života" i dat prikaz poremećaja funkcionalnog, psihološkog i socijalnog statusa koji nastaju kao posledica psorijaze. Navedene su i osnovne informacije o povezanosti stresa sa kliničkim manifestacijama psorijaze.

Kroz **pregled literature** obrađena su sledeća poglavlja: psoriasis vulgaris (sa osvrtom na epidemiologiju, etiopatogenezu, kliničku sliku, lečenje i kliničke instrumente za procenu težine psorijaze); kvalitet života (poglavlje u kome se detaljno objašnjava istorijski razvoj koncepta kvaliteta života, daje se pojmovna definicija termina "kvalitet života" i "zdravstveno - relevantni kvalitet života", a zatim i pregled instrumenata za procenu kvaliteta života); kvalitet života obolelih od psorijaze (razmatra se psihološki aspekt kožnih oboljenja, posebno psorijaze i kvalitet života obolelih, kao i instrumenti za određivanje stepena oštećenja kvaliteta života).

Radi procene uticaja psorijaze na kvalitet života obolelih, postavljeni su sledeći **ciljevi istraživanja**:

1. Ispitivanje kvaliteta života obolelih od psorijaze u odnosu na karakteristike bolesnika, dužinu trajanja i težinu kliničke slike bolesti.
2. Ispitivanje intenziteta stresa kod obolelih od psorijaze u odnosu na karakteristike bolesnika, dužinu trajanja i težinu kliničke slike bolesti.
3. Utvrđivanje stepena povezanosti između aktivnosti bolesti, kvaliteta života i intenziteta stresa kod obolelih od psorijaze.
4. Utvrđivanje stepena povezanosti između lokalizacije psorijaze u određenim anatomskim regijama, kvaliteta života i intenziteta stresa kod obolelih.

Takođe, formulisane su sledeće **hipoteze istraživanja**:

- Osobe obolele od psorijaze imaće statistički značajno lošije skorove kvaliteta života u odnosu na zdravu populaciju.
- Skorovi kvaliteta života obolelih od psorijaze biće povezani sa njihovom životnom dobi, polom, dužinom trajanja i težinom oboljenja.
- Intenzitet stresa kod obolelih od psorijaze biće povezan sa težinom kliničke slike i dužinom trajanja bolesti.
- Povezanost između skorova težine kliničke slike psorijaze, kvaliteta života i stresa biće statistički značajna.

Materijal i metode

Izbor ispitanika i dizajn studije: Shodno postavljenim ciljevima, prikazan je detaljan uvid u primenjenu metodologiju. U sprovedenom istraživanju učestvovalo je 142 ispitanika. Osnovnu grupu činilo je 82 (57,7%) obolelih od hronične plak psorijaze, ambulantno i stacionarno lečenih u Klinici za kožne i polne bolesti, Kliničkog centra u Nišu, kojima je dijagnoza postavljena na osnovu savremenih i uniformnih dijagnostičkih kriterijuma, kao i patohistološkim nalazom. Homogenizacija osnovne grupe izvršena je po osnovu dužine trajanja bolesti (jedna godina od postavljanja dijagnoze), polu i godinama starosti ispitanika. Kriterijumi za uključivanje u ispitivanje bili su: žene i muškarci stariji od 18 godina, bolesnici sa klinički verifikovanom hroničnom plak psorijazom, pisani pristanak bolesnika za učešće u ispitivanju. Kriterijumi za neuključivanje u ispitivanje bili su: trudnice i dojilje, bolesnici sa artropatskom, eritrodermijskom ili pustuloznom psorijazom, teška hronična ili maligna oboljenja i trajanje bolesti kraće od godinu dana. Kontrolnu grupu koja reprezentuje zdravu populaciju, činio je neklinički uzorak od 60 ispitanika, bez somatskih i psihijatrijskih

oboljenja. Prosečna starost ispitivane populacije bila je $51,70 \pm 18,41$ godina. Osnovna i kontrolna grupa su ujednačene prema starosti, polu, stepenu obrazovanja i socijalnom statusu. Svi ispitanici dali su pisanu saglasnost za učešće u istraživanju. Istraživanje je dizajnirano kao studija preseka, a sprovedeno je nakon dobijanja saglasnosti Etičkog komiteta Medicinskog fakulteta u Nišu za njeno izvođenje.

Instrumenti istraživanja: Indeks raširenosti i težine kožnih promena kod psorijaze - PASI (za standardizovanu procenu težine kliničke slike i aktivnosti bolesti); Dermatološki indeks kvaliteta života - DLQI (za procenu uticaja psorijaze na kvalitet života i upoređivanje sa zdravom populacijom); Indeks kvaliteta života u psorijazi - PDI (specijalizovani upitnik namenjen ispitivanju kvaliteta života obolelih od psorijaze); Upitnik za ispitivanje stresa kod obolelih od psorijaze - PLSI (instrument za procenu intenziteta subjektivnog stresa uzrokovanog bolešću i napora za savladavanje svakodnevnih životnih stresnih situacija), standardni opšti upitnik (konstruisan za potrebe istraživanja, a radi prikupljanja informacija o sociodemografskim i anamnestičkim podacima);

Statističke metode: Dobijeni podaci uneti su u bazu podataka, sređeni tabelarno i prikazani grafički. Primenjivani su adekvatni parametrijski ili neparametrijski testovi u zavisnosti od načina prikaza podataka. Statistička značajnost uzimana je za nivo verovatnoće $p < 0,05$. Statistička obrada sprovedena je u programskom paketu SPSS 16.0 (SPSS Inc, Chicago II, USA).

Rezultati

Rezultati istraživanja detaljno su prikazani tabelarno i grafički. Ispitanici sa psorijazom imali su statistički značajno više vrednosti ukupnog DLQI skora u odnosu na zdrave ispitanike ($z=6,978$, $p < 0,001$) i značajno više prosečne skorove za sve dimenzije kvaliteta života. Najviši DLQI skor kod obolelih ispitanika bio je vezan za simptome i osećanja, a najniži za posao i školu. Utvrđena je statistički značajna povezanost između težine bolesti i ukupnog DLQI skora, dok korelacija između ukupnog DLQI skora i trajanja bolesti, starosti bolesnika, kao i njihove rodne pripadnosti nije bila statistički značajna. Srednja vrednost ukupnog PDI skora u ispitivanoj populaciji bila je 12,43 odnosno, u kategoriji velikog uticaja na kvalitet života, sa visokom standardnom devijacijom ($\pm 7,34$) i velikim rasponom varijacije. Skorovi kvaliteta života bili su povezani sa težinom psorijaze, ali ne i sa životnom dobi, dužinom trajanja bolesti i polom bolesnika. Srednja vrednost PLSI skorova kod ispitivanih bolesnika bila je 16,41 što ukazuje na visoko izraženo reagovanje stresom. Od ukupnog broja ispitanika, najzastupljeniji (60,98%) su bili bolesnici koji su pokazali izraženu reaktivnost stresom, kod kojih je bila prisutna i statistički značajna povezanost između PASI i PLSI skorova ($r=0,284$, $p=0,045$), odnosno, sa težinom kliničke slike psorijaze, rastao je i intenzitet percipiranog stresa. Statistički značajna pozitivna korelacija bila je prisutna i između vrednosti DLQI i PLSI skorova ($r=0,700$, $p < 0,001$), zatim, između vrednosti DLQI i PDI skorova ($r=0,785$, $p < 0,001$), kao i između PDI i PLSI skorova ($r=0,727$, $p < 0,001$). Veća redukcija kvaliteta života, izražena DLQI i PDI skorovima, bila je u pozitivnoj korelaciji sa PLSI skorovima, što ukazuje na to da je kod osoba kod kojih je izraženiji negativan uticaj bolesti na kvalitet života, prisutan i intenzivniji psihosocijalni stres.

Diskusija

Obuhvata objašnjenje dobijenih rezultata i njihovo upoređivanje sa savremenim podacima iz literature, kao i povezanosti dobijenih rezultata sa postavljenom hipotezom i ciljevima. Ključni elementi diskusije pokazuju da dobijeni nalazi u velikoj meri koreliraju sa aktuelnim svetskim saopštenjima iz ispitivane oblasti, ali da ima i oprečnih nalaza. Saopšteni

su originalni rezultati koji su prvi put dobijeni u ovoj disertaciji, pre svega u analizi kvaliteta života obolelih od psorijaze i njegovoj korelaciji sa kliničkim karakteristikama oboljenja i psihoemocionalnim stresom prisutnim kod obolelih. Takvi rezultati zaslužuju opservaciju u većim prospektivnim studijama sa masovnijim kohortama bolesnika da bi se dobili reprezentativniji podaci koji bi omogućili implementaciju koncepta kvaliteta života i poboljšanje kliničkih ishoda. Diskusija opsežno, sadržajno i vrlo jasno komentariše dobijene rezultate.

Zaključci sadrže odgovore na postavljene ciljeve istraživanja:

1. Kod osoba obolelih od psorijaze prisutna je značajna redukcija kvaliteta života u odnosu na zdravu populaciju u svim ispitivanim dimenzijama, izuzev ličnih odnosa.
2. Kvalitet života kod osoba sa psorijazom povezan je sa težinom kliničke slike oboljenja, pa ozbiljnija klinička slika prouzrokuje veće oštećenje kvaliteta života.
3. Oboleli od psorijaze najmanifestniju onespobobljenost doživljavaju u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, a najmanju u vezi sa lečenjem.
4. Intenzitet stresa kod obolelih osoba povezan je sa težinom oboljenja. Kod bolesnika koji izraženo reaguju stresom postoji značajna povezanost između težine kliničke slike psorijaze, intenziteta percipiranog stresa i oštećenja kvaliteta života.
5. Anatomska lokalizacija psorijatičnih promena povezana je sa visokom stres reaktivnošću samo ukoliko je izloženost promena praćena i težom kliničkom slikom oboljenja.
6. Samoprocena sopstvenog zdravstvenog stanja daje mogućnost da se napravi razlika između klinički teške psorijaze i psorijaze koja ozbiljno utiče na kvalitet života.
7. Uspostavljanje interdisciplinarnе saradnje između dermatologa, kliničkog psihologa i psihijatra u lečenju ovih bolesnika i individualni koncept zbrinjavanja mogli bi pozitivno da utiču na aktivnost bolesti i obezbede adekvatnu psiho-socijalnu rehabilitaciju.
8. Implementacija koncepta "kvalitet života" trebalo bi da bi da bude ključni korak u strategiji poboljšanja ishoda lečenja i unapređenju zdravstvene zaštite osoba obolelih od psorijaze jer parametri kvaliteta života daju važne podatke o poremećajima funkcionalnog, psihološkog i socijalnog statusa koji nastaju kao direktna posledica bolesti, a nisu predmet kliničke opservacije.
9. Upitnike za procenu kvaliteta života, onespobobljenosti i intenziteta stresa kod obolelih od psorijaze (DLQI, PDI, PLSI) treba postepeno uvoditi u kliničku praksu kao korisne instrumente za evaluaciju terapijskih procedura i kliničkih ishoda.

U osmom poglavlju je navedena **Literatura** korišćena u izradi disertacije koja sadrži 248 naslova sa velikim udelom literature novijeg datuma.

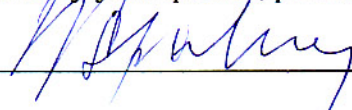
ZAKLJUČAK

Doktorska disertacija mr sc. med. Tatjane Stojković pod nazivom „Evaluacija kvaliteta života i uticaja stresa kod obolelih od psorijaze“ izrađena je prema savremenim principima naučno-istraživačkog rada i predstavlja aktuelan i naučno zasnovan rad. Kandidat je pokazao sposobnost za koncipiranje istraživanja, adekvatno korišćenje metodologije rada i literature, kao i sposobnost interpretacije dobijenih rezultata. Radne hipoteze su jasne, predloženi ciljevi su adekvatno postavljeni radi provere hipoteza, a korišćenjem najsavremenije metodologije dobijeni su korisni i primenljivi rezultati. Doktorska disertacija mr sc. med. Tatjane Stojković predstavlja originalan naučni rad iz oblasti dermatologije. Zaključci su formulisani tako da daju jasne odgovore na postavljene ciljeve istraživanja.

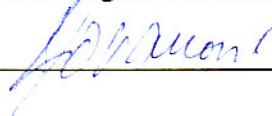
Zbog svega navedenog Komisija u navedenom sastavu pozitivno ocenjuje i prihvata ovako izrađenu doktorsku disertaciju kandidata mr sc. med. Tatjane Stojković pod nazivom „Evaluacija kvaliteta života i uticaja stresa kod obolelih od psorijaze“. Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Medicinskog fakulteta Univerziteta u Nišu da usvoji pozitivnu ocenu ovog rada i pokrene postupak za njegovu javnu usmenu odbranu.

Komisija za ocenu i odbranu doktorske disertacije:

Prof. dr Ljiljana Spalević, predsednik

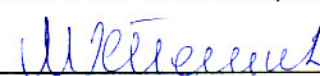
Prof. dr Dražan Jovanović, mentor i član

Prof. dr Ivana Binić, član

Prof. dr Marina Hadži Pešić, član

Doc. dr Danica Todorović Živković, član

V Glavni naučni doprinos doktorske disertacije

Doktorska disertacija „Evaluacija kvaliteta života i uticaja stresa kod obolelih od psorijaze“ Tatjane Stojković predstavlja originalni naučno-istraživački rad u oblasti dermatologije. Rezultati istraživanja predstavljaju značajan doprinos prepoznavanju kvaliteta života kao važnog faktora za procenu uspešnosti lečenja psorijaze, ali i aktuelnog modela integracije bolesnika u planiranje terapijskih procedura, praćenje njihovog ishoda i unapređenje kvaliteta usluga lečenja. Takođe, obzirom da su perzistentan psihološki stres i loša socijalna podrška važni prediktori pogoršanja psorijaze i psihičkog stanja bolesnika, rezultati disertacije ukazuju na potrebu razvoja interdisciplinarnog pristupa u lečenju psorijaze kroz saradnju dermatologa i psihologa koja bi obezbedila ne samo bolju kontrolu bolesti nego i psihosocijalnu rehabilitaciju obolelih u dužem vremenskom periodu.

V Major contribution of doctoral dissertation

Doctoral dissertation "Evaluation of life quality and the influence of stress in patients with psoriasis" represents an original scientific research of the candidate Tatjana Stojković in the field of dermatology. Results of study represent an important contribution to the recognition of life quality as an important factor in the evaluation of the success of the treatment of psoriasis; however, it can also be observed as the current model of the integration of patients into the process of the planning of therapy procedures, the evaluation of their outcomes, and the improvement of the quality of treatment services. Furthermore, being that the persistent psychological stress and low social support are important predictors of the exacerbation of psoriasis, as well as the psychological statuses of patients, the results of the study indicate that there is a need for the development of an interdisciplinary approach to the treatment of psoriasis through the cooperation of dermatologists and psychologists, which would provide not only a better control of the disease, but also the psycho-social rehabilitation of patients over a longer period of time.

Autorski rad doktoranta na SCI listi: Stojković T, Hadži-Pešić M, Savić N, Stojković I. Evaluation of life quality of patients with psoriasis. Psihologija 2015; In press

Ukupan broj publikovanih radova doktoranta: 8 (osam)